

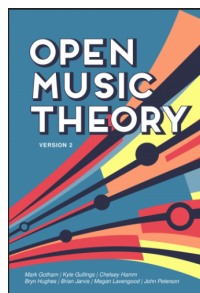
Analyse en harmonie blok 1 (2022-2023)

INHOUDSOPGAVE

Les 1 Introductie; een kennismaking met de onderwerpen analyse en harmonie	1
1.1 Wat is Analyse, wat is harmonie.....	1
1.2 Analyseren	2
Les 2: Inhoudelijk communiceren over muziek	6
2.1 Luisteren en beschrijven wat je hoort	6
2.2 Van WAT naar HOE; hoe wordt er gemusiceerd?.....	7
Les 3 Harmonie als belangrijke dimensie van (westerse) muziek	10
3.1 Muziektheorie en harmonie; coderingssystemen	10
3.2 Harmonie: toonladder, trappen, functies.....	11
3.3 Vierstemmige zetting (SATB).....	13
3.4 Slotformules (cadenzen).....	14
Les 4: De eerste partituuranalyse.....	16
Les 5 en 6: Harmonie: basisvaardigheden vierstemmige zetting	19
Les 7: Helikopterles/Overzichtsles	20

Gebruik van Open Music Theory 2 als naslagwerk: open access boek voor undergraduate muziektheorie.

www.openmusictheory.com

Internet en mediatheek:

Oxford Music Online (digitale versie van *Grove Dictionary of Music and Musicians*)

Les 1 Introductie; een kennismaking met de onderwerpen analyse en harmonie

Inhoud in het kort:

- Wat is analyse, wat is harmonie?
- Analyseren van een muziekvoorbeeld
- Systematisch luisteren en observeren; overzicht creëren.
- Het belang van patronen en principes
- Begin maken met opbouwen van begrippenapparaat (muzikale terminologie)

1.1 Wat is Analyse, wat is harmonie

Analyse

Om het kort en bondig weer te geven: door middel van analyse willen we ontdekken "hoe muziek werkt". We gaan een muziekvoorbeeld ontleden, kijken waaruit het is opgebouwd en wat de verbanden zijn.

We houden ons in jaar 1 bezig met algemene principes van vorm, structuur en textuur in muziek, en met diverse "iconische" vormtypen en vorm-procedures. Ook kijken we naar de belangrijkste kenmerken van zogenaamde tonale harmonie.

We analyseren met partituur en zonder partituur (auditief).

Muziekanalyse als theoretische discipline kent een relatief korte geschiedenis die teruggaat naar de 19e eeuw.

Natuurlijk zijn er in de gehele geschiedenis mensen geweest die hebben geprobeerd muziek en de onderliggende principes ervan te begrijpen (gericht op schrijven en uitvoeren ervan); maar als theoretische/academische discipline is muziekanalyse nog relatief jong.

Een uitstekend algemeen artikel werd geschreven door Ian D. Bent en Anthony Pople in: [Oxford Music Online](#) (deze link leidt je naar de site van de Mediatheek, Oxford Music Online).

Harmonie

In de gangbare westerse muziek is het werken met *samenklanken* een van de meest karakteristieke kenmerken. Door de eeuwen heen zijn daarbij verschillende benaderingen gebruikt. Die benaderingen kunnen worden beschreven in de vorm van **toonhoogtesystemen** (pitch systems¹). De betekenis van de term **harmonie** die daarbij gebruikt wordt gaat terug op het griekse begrip *harmonia*, dat destijds primair mathematische en filosofische connotaties had. Vanaf de zeventiende eeuw tot op de dag

¹ wereldwijd zijn dat er heel veel

van vandaag is de zogenaamde *drieklank-gebaseerde muziek* (triad-based music) in majeur en mineur in het westen overheersend. De **harmonieleer** ontwikkelde zich tot een aparte theoretisch-praktische discipline; het schrijven voor een vierstemmige zetting (SATB) in majeur- en mineurtoonsoorten. Voorbeeld van zo'n zetting: een Bach-koraal.²

De belangrijkste coderingssystemen die in de loop der tijd zijn ontwikkeld zijn:

- continuonotatie
- trappenbecijfering
- functiecodering
- akkoordsymbolen

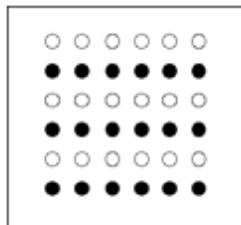
De kenmerken ervan komen in de loop van de lessen aan de orde.

1.2 Analyseren

Patronen & principes: Horen & zien, luisteren & kijken

Als wij luisteren naar muziek en het daarbij zaken opmerken, herkennen, volgen, zijn we onwillekeurig en meestal onbewust aan het **structureren**. Principes die bij dat structureren een rol spelen zijn verwoord in de **Gestalt**-psychologie. Onderzoek heeft aangetoond dat die principes voor zowel de auditieve als de visuele waarneming opgaan. We proberen constant te **patronen** te vinden. Uit die patronen kunnen we **principes** afleiden. Principes liggen aan de basis van **theorievorming**. **Theorieën** kunnen we gebruiken om dingen te verklaren.

Enkele voorbeelden uit de visuele waarneming:

² [Voorbeeld](http://skole.nl) op skole.nl

- figuur-achtergrond (muzikaal: solist en begeleiding, melodie en (akkoord)begeleiding, het gebruik van rusten, ...)
- groepering door gelijkenis (muzikaal: strijkers, houtblazers, koperblazers; akkoorden, motieven, ...)
- groepering door nabijheid (muzikaal: register, kleur, akkoord, motief, ...)
- "closure" (muzikaal: rust, cadens, fermate, ...).

Zie ook: https://en.wikipedia.org/wiki/Gestalt_psychology

Muziek onderscheidt zich van willekeurig geluid door **eenheid** (samenhang) en **geleding**.

Geleding is de manier waarop muziek in onderdelen uiteenvalt. Je kunt "inzoomen". De grens tussen onderdelen noemen we **geledingspunt**. Er is een *verandering* zodat je weet: "hier komt iets terug, hier komt iets nieuws" etc.

Een analogie met taal ligt voor de hand. Bijvoorbeeld een gedicht als een sonnet (4 "blokjes", 14 regels in groepjes van 4+4+3+3).

Een verhaal (bijvoorbeeld een detective) heeft een plot bestaande uit episodes met verschillende functies. Muziek verloopt net als een verhaal (film, serie) in de tijd en is dus ook een **proces**. Toch praten we erover alsof het een "ding", een "voorwerp" is.

Vormmiddelen: herhaling, variatie, contrast

Luisterend analyseren kan door een aantal algemene vragen te stellen. Zie de werkmodellen [07. Auditieve analyse](#)

[06. Analyse van muziek.](#)

Je kunt met een muzikaal idee op drie manieren aan de slag: herhalen, variëren en contrasteren (iets anders gaan doen). Herhaling, variatie en contrast zijn de drie **vormmiddelen**, waarmee je muziek van alle tijden en plaatsen kunt observeren.

Langzamerhand wordt dan de vorm van de muziek duidelijk die je schematisch kunt weergeven.

We gaan e.e.a. toepassen op ons eerste luistervoorbeeld.

Muziekvoorbeeld 1 [Spotify link](#)

Achtergrondinfo

Wat informatie over de (historische) **context** van het muziekvoorbeeld:

Guillaume Dufay (1392-1474).

Saltarello. Renaissance. Bourgondië. Modale muziek.

Zie uiteraard ook *A History of Western Music*, het geschiedenisboek.

Notenvoorbeelden

Kernwoorden:

herhaling, variatie, contrast; eenheid, geleiding; motief, ostinato, orgelpunt, imitatie; tonaliteit; diatoniek; vorm, structuur, textuur; heterofonie; vormschema.

Lezen: OMT2 fundamentals [‘Texture’](#)

Zelf doen:

Probeer wat we in de les gedaan hebben toe te passen op de volgende muziekvoorbeelden:

Muziekvoorbeeld 2 [Spotify-link](#) (Mozart)

Muziekvoorbeeld 3 [Spotify-link](#) (Praetorius)

Les 2: Inhoudelijk communiceren over muziek

Topics	Analysis	Harmony
Terugkoppeling toepassing Mozart- en Praetorius- voorbeeld Praten over muziek: wat en hoe	Parameters Contrast (vergeleken met herhaling en variatie)	Tonaliteit/modaliteit

2.1 Luisteren en beschrijven wat je hoort

Parameters of deelgebieden van muzikale klank: ([werkmodel 08](#))

Om over muziek te kunnen praten en communiceren hebben we **woorden** nodig om wat er klinkt te **beschrijven**. Het gaat hierbij dus om **feiten**. Horen wat er te horen valt en dat adequaat onder woorden brengen.

Muzikale klank is te beschrijven in termen van deelgebieden of parameters.

NB Het beschrijven van muzikale klank dient uiteraard ingebed te worden in de indruk van van **vorm/structuur en textuur** van de muziek.

Bij **textuur** gaat het om de verhouding tussen diverse stemmen/partijen in een compositie; het "klankweefsel". Vaak is sprake van een zekere **rolverdeling**: (melodie met begeleiding, combinatie melodische lijnen, nevenstemmen en dergelijke).³

De parameters of deelgebieden van muzikale klank zijn de volgende:

- TOONHOOGTE (melodie, harmonie)
- TOONDUUR (maat, metrum, ritme)
- TOONSTERKTE (dynamiek)
- TOONKLEUR (timbre, instrumentatie)
- TOONLENGTE (articulatie)

Ten aanzien van deze parameters kun je jezelf een aantal algemene vragen stellen. Bijvoorbeeld over instrumentatie: is er sprake van een klassieke samenstelling zoals strijkkwartet, pianotrio, of iets dergelijks?⁴

Het krijgen van overzicht

Een schema maken: ([werkmodel 06](#))

Voorbeeld van een letterschema met Audacity (werken met label tracks).

Muziekvoorbeeld 4: (Patrick Doyle)

[Spotify link](#)

³ Zie ook OMT2 over [texture](#) (met playlist)

⁴ Zie voor de vragen [skole.nl](#)

Luistervoorbeeld 5:

Sunrise - Norah Jones

[Spotify link](#)

Bij Patrick Doyle zie we de kenmerken van een *rijvorm* terug; maar ook is er *herhaling op afstand* en er is een *contrasterend middendeel(tje)*. Dit maakt dat dit voorbeeld ook kenmerken van een **evenwichtsvorm** heeft.

Het voorbeeld van Norah Jones heeft weer meer de kenmerken van een rijvorm (met A's en B's), en er is een contrasterende instrumentele episode die je C zou kunnen noemen (op 2'05"), maar die eigenlijk meer de rol van overbrugging vervult naar de terugkeer van B op 2'30"

De manier waarop vormmiddelen gebruikt kan leiden tot drie zogenaamde vormkarakters:

- Rijvorm
- Evenwichtsvorm
- Ontwikkelingsvorm⁵

In de praktijk zal het meestal zo zijn dat er combinaties van deze vormkarakters voorkomen, waarbij er op één ervan de nadruk ligt.

Muziek waarin **ontwikkeling** het overheersende onderliggende principe is, vinden we bijvoorbeeld in de (principiële) minimal music van Steve Reich:

[Voorbeeld 1](#)

[Voorbeeld 2](#)

2.2 Van WAT naar HOE; hoe wordt er gemusiceerd?

“Wat gebeurt er in de muziek?” Is de overkoepelende vraag als we de muziek analyseren.

⁵ Zie voor definities skole.nl

“Hoe wordt er gemusiceerd?” is de overkoepelende vraag als we gericht zijn op de wijze van uitvoeren. We zijn dan meer gericht op esthetiek, kwaliteit, zuiverheid, intonatie, voordracht, instrumentbeheersing etc.). In dit geval luister je alsof je in een jury zit.

We gaan vergelijken tussen twee uitvoeringen van Brahms' Klarinet trio. We luisteren naar de eerste 60 seconden van elk voorbeeld.

[fragment 1](#)

[fragment 2](#)

of vergelijking van 2 versies van een standard door jazzmusici.

Misty

[fragment 1](#) Ella Fitzgerald

[fragment 2](#) Erroll Garner

Kernwoorden:

parameters (5), herkennen hoe ze worden gebruikt, vormschema/letterschema, gelaagdheid van vormschema, textuur

Les 3 Harmonie als belangrijke dimensie van (westerse) muziek

Herlees wat er is geschreven in 2.1 over harmonie in westerse muziek.

Topics	Analysis	Harmony
Diatonisch toonsysteem Majeur en mineur Octaafindeling Kwintencirkel ⁶ Codering	SATB zetting (koraal) S en B als bepalende buitenstemmen (link naar HCP ⁷)	functie trap cadens stemvoering (octaafregel)

3.1 Muziektheorie en harmonie; coderingssystemen

Muziektheorie is in verreweg de meeste gevallen “kennis achteraf”; vanuit een bestaande muzikale praktijk wordt geobserveerd, geanalyseerd en geredeneerd.

Belangrijke theoretici hebben *patronen* gezien, daaruit *principes* afgeleid en een beschrijvende/verklarende *theorie* ontworpen.⁸ Men wilde schematiseren, verduidelijken en vaak ook praktische (vuist)regels verstrekken om in de praktijk handig met harmonie om te gaan.

Er zijn verschillende coderingen om te beschrijven wat er harmonisch gebeurt:

- Continuo-notatie; vanuit een geven baslijn wordt de harmonie door de speler aangevuld, de intervalstructuur boven de bastonen wordt aangeduid
- Trappenbecijfering (Romeinse cijfers)
- Akkoordsymbolen (jazz/pop/lichte muziek)
- Functiecodering (met letters) is voor ons minder van belang

(Voor een beschrijving zie skole.nl)

Voor ons zijn vooral de **eerste drie** van belang.

Bij die patronen en principes bespreken we de volgende kernbegrippen: kwintencirkel, toonsoort, toonvoorraad, trap, functie, zetting, stemvoering.

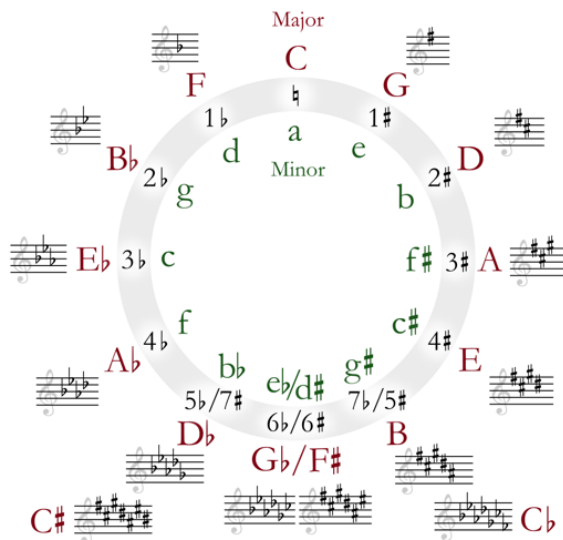
Majeur en mineurtoonsoorten overzichtelijk weergegeven met de kwintencirkel.⁹

⁶ als visualisering van relaties tussen toonsoorten

⁷ Job IJzerman – Harmony Counterpoint Partimento

⁸ Het bekendste voorbeeld is misschien wel Rameau en de muziek van Corelli (zie ook AHWM).

⁹ Oorsprong: Johann David Heinichen (1683-1729)

Begrippen: parallele en gelijknamige toonsoorten, enharmonisch “gelijke” tonen, verwantschap tussen toonsoorten.

Voorbeeld continuo (Corelli)

The musical score shows three staves: Violin 1, Violin 2, and Basso continuo. The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The Basso continuo part includes figured bass notation: 6 #, 9-8, 6, 9-8, 6, 6, #.

Leesmateriaal Open Music Theory:

- [Roman numerals and SATB](#) (I Fundamentals)
- [introduction to harmony](#) (IV Diatonic Harmony, Tonicization and Modulation)
- [Introduction to cadences](#)

3.2 Harmonie: toonladder, trappen, functies

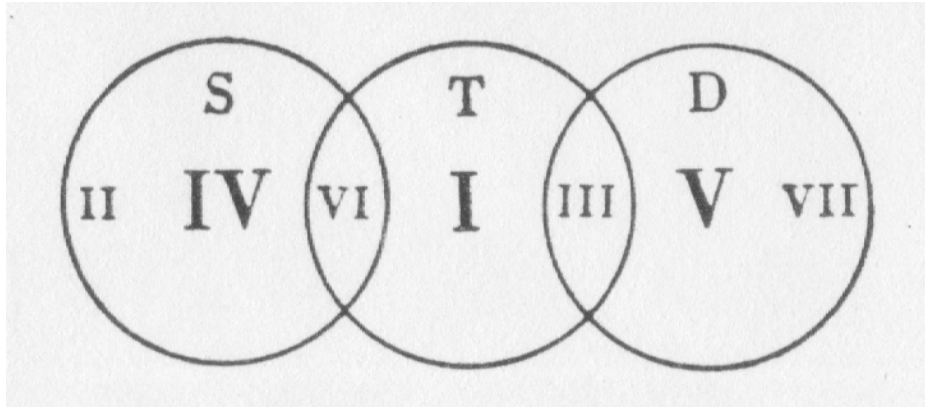
De herkomst van harmonieleer, trappen en functies:

- Jean-Philippe Rameau - Traité de l'harmonie 1722 (zie AHWM hoofdstuk 18 vanaf pag.423)
- Heinichen - der General-bass 1728 (kwintencirkel)
- Gottfried Weber (romeinse becijfering)

- Wilhelm Maler/Hugo Riemann (Functiecodering met letters)

Toonladder, drieklanken, harmonische functies

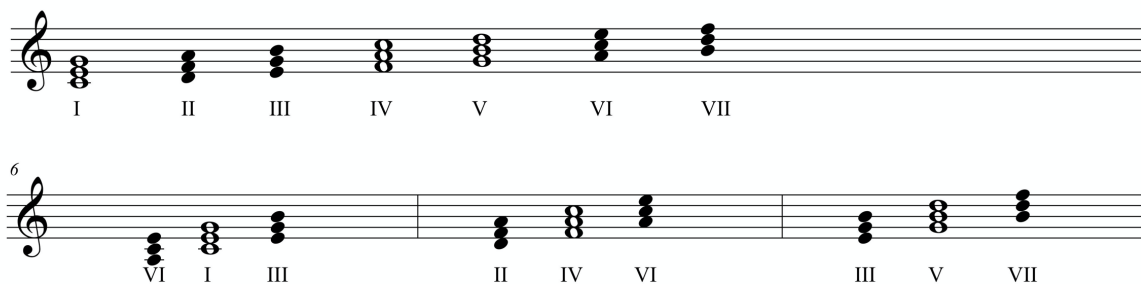
Hoofddrieklanken en nevendrieklanken; drie functies, zeven trappen.

T = Tonica

S = Subdominant (in Engelstalige bronnen ook vaak PD of PreDominant genoemd)

D = Dominant

In C majeur: open noten zijn hoofddrieklanken, dichte noten zijn nevendrieklanken.

Opmerking over de mineurladder

Mineur is een toonladder met 9 i.p.v. 7 tonen...

In bijna alle theorieboeken wordt mineur gepresenteerd als een toonladder met drie varianten.¹⁰ Dit is niet correct maar niet meer uit te roeien.

Melodische beweging van 5 naar 8 (stijgend) en van 8 naar 5 (dalend) kan verschillend ingevuld worden:

5-#6-#7-8-7-6-5.

Dus afhankelijk van de context wordt de 6^e en 7^e toon of verhoogd of ongewijzigd gelaten.

Dit heeft uiteraard ook consequenties voor de harmonie.

¹⁰ Ook in OMT 2 helaas...

A musical scale diagram on a single staff. Above the staff, chords are written for each note: G_M, A^o, B^b, C_M, D_M, D (circled with a blue circle and a sharp sign), E^b, F, F^o (circled with a blue circle and a sharp sign), and G_M. Below the staff, the solfège names are listed: do, re, me, fa, sol, sol, le, te, ti, do. At the bottom, the scale degrees are indicated with hats and arrows: 1, 2, 3 (with a downward arrow), 4, 5, 5 (with a sharp sign), 6, 7 (with a downward arrow), 7 (with a sharp sign), and 1.

Solfège: do re me fa sol sol le te ti do

Scale degrees: 1 2 3 4 5 5 6 7 7 1

"Foute" Audiovoorbeelden: Kraftwerk (Autobahn), Glass (Einstein on the Beach).

3.3 Vierstemmige zetting (SATB)

Aan de hand van enkele regels uit Bachkoralen:

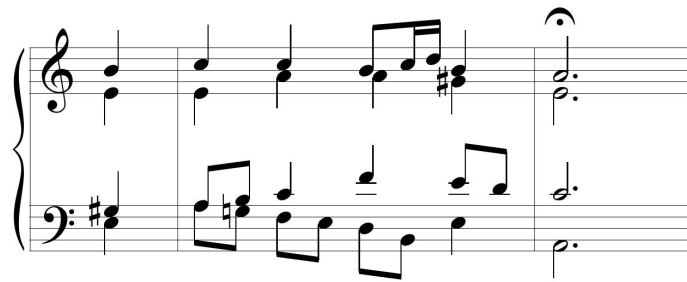
In majeur

Two musical staves, each with a treble and bass clef, showing a four-part setting in major mode. The top staff has a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The bottom staff has a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The music consists of four voices (Soprano, Alto, Tenor, Bass) moving in parallel motion, with the Soprano and Alto parts having a fermata at the end of the first measure.

["Brich an du schönes Morgenlicht"](#). (link naar skole.nl)

In mineur

Two musical staves, each with a treble and bass clef, showing a four-part setting in minor mode. The top staff has a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The bottom staff has a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The music consists of four voices (Soprano, Alto, Tenor, Bass) moving in parallel motion, with the Soprano and Alto parts having a fermata at the end of the first measure.

[Wie soll Ich Dich empfangen](#) (link naar skole.nl)

Algemene observaties: buitenstemmen (S en B) zijn hoofdrolspelers.

Stappen/sprongen. Dissonanten.

3.4 Slotformules (cadenzen)

Cadenzen spelen een belangrijke rol als geleidingsmiddel. In een Bachkoraal bijvoorbeeld vind je ze aan het einde van elke regel.

Ze zijn onmisbaar om de tonale structuur van een stuk duidelijk te maken.

De buitenstemmen ("melodie en bas") zijn bepalend voor de werking van de cadens.

[Cadenstypen](#): authentiek, plagiaal, volledig

I-V-I; I - V7 - I

I-IV-I

I-IV-V-I

Eindigend op V (halfslot)

(Labels van Caplin)

Vertegenwoordiging van functies door trappen

Meerdere akkoorden voor 1 functie (D: V en VII; S: II en IV; T: I en VI)

S-D-T:

II (7)– V(7) – I(add6) (jazz)¹¹

II6 – V - I

Voorbeelden uit MGTA, aangevuld met einde van regels uit een Bach koraal.

Akkoorden als schema, akkoord als bouwsteen

(akkoordvolgorde als basis van een compositie/improvisatie)

¹¹ Frans Elsen voorbeelden? Site Leon week 43.

EXAMPLE 5.8 Prototypes of the leaping Romanesca in major (a, b) and minor (c, d)

a. C major

b.

c. A minor

d.

Fingerings for (a) C major: (5) 3, 5 3, (5) 3, 5 3, (5) 3, 5 3, (5) 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 1

Fingerings for (b): (5) 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 1

Fingerings for (c) A minor: (5) 3, 5 3, (5) 3, 5 3, (5) 3, 5 3, (5) 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 1

Fingerings for (d): (5) 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 9-8 3 3, 5 4-3, 1

Muziekvoorbeeld: Pachelbel - Canon (Romanesca): I-V-VI-III-IV-I-IV-V

Zie ook skole.nl

Stapsgewijze Romanesca met dalende toonladder in de baslijn.

Les 4: De eerste partituuranalyse

Topics	Analysis	Harmony
Concerto en Ritornellovorm (Zie ook AHW 22)	Textuur en textuurpatronen	Akkoordsymbolen Continuonotatie Trappenbecijfering Modulatie, tonale structuur

Inhoud in het kort:

- ritornellovorm als eerste vormtype (Vivaldi)
- Vivaldi: continuo en aanvullende partijen (partituren worden niet uitgegeven) zorgen voor partijen)
- **patronen**: sequens, dominantenketen, motief en variatie, cadens, modulatie
- rolverdeling: melodie/bas/harmonie: **textuur**

Codering: basso continuo, Romeinse trapcijfers, akkoordsymbolen

Skole: [harmonische coderingssystemen](#)

Leesmateriaal uit OMT2:

[Inversion and figured bass](#)

[Chord symbols](#)

[Chord symbols vs roman numerals](#)

Aanvullend videomateriaal: www.earlymusicsources.com;

[early basso continuo \(1600 - 1650\)](#)

[Italian basso continuo \(1650 - 1700\)](#)

Analyse: Concerto Antonio Vivaldi

Editie: oorspronkelijk continuo + losse partijen (geen partituur!)

zie uitgave Amsterdam

Later: uitgave als partituur (19e eeuw).

Link naar PDF

Les 5 vervolg partituuranalyse

6.1 Class exercise: G majeur uit Estro Armonico

De werkwijze en patronen van Vivaldi herkennen in een ander concerto (G majeur)

Les 5 en 6: Harmonie: basisvaardigheden vierstemmige zetting

Topics	Analysis	Harmony
akkoordzetting en ligging (vert.) vierstemmige zetting en stemvoering (hor. en vert.) met alleen drieklanken		

Open Music Theory 2:

[Introduction to harmony, cadence s and phrase endings](#)

Aldwell & Schachter:

[I en V majeur](#)

[I en V mineur](#)

V-I als sequens.

Les 7: Helikopterles/Overzichtsles

Topics	Analysis	Harmony

